

vi, da je bila »priključitev Prekmurja k matični domovini eden od največjih uspehov slovenske diplomacije na pariški mirovni konferenci, ki ga upravičeno lahko primerjamo samo s ponovno priključitvijo Primorske k Jugoslaviji po drugi svetovni vojni. Pomembnejši dogodek v zgodovini Slovenije je bila samo še njena osamosvojitve.«

Knjigi sta dodana bogata bibliografija in imensko kazalo, bogatijo pa jo številne dokumentarne fotografije iz različnih arhivov in javno dostopnih virov. Zaključuje jo esej pesnika in pisatelja Dušana Šarotarja, prekmurskega rojaka iz Ljubljane z naslovom *Pesniki, vojaki, kartografi*. Njegov esej sloni na sicer geografsko zamajani, a duhovo prepisni krajini, ki je bila vedno večetnična, večverska, večjezična in posledično resnično večkulturna. In zaključí, da »je bil obmurski svet že od nekdaj postmoderen, še preden je postal zares moderen.«

Marjan Toš

SLO ČASI, KRAJI, LJUDJE.
Slovenski zgodovinski magazin.
Februar 2019/1 – št. 21.

Izhajanje poljudnoznanstvene zgodovinske revije SLO, ki jo štirikrat na leto izdaja založba Družina, je z 21. redno številko vstopilo v šesto leto. Dejansko gre za 22. številko, saj je junija lani izšla prva tematska in zelo odmevna številka, posvečena prvi svetovni vojni.

Bogato ilustrirana barvna revija, v kateri sta slikovni in besedilni del za-

stopana skoraj enako, lahko nagovori strokovnjaka in laika ter vse generacije od osnovnošolskih dalje. Urednik in trije področni uredniki, strokovnjaki s področja zgodovine, literarne in umetnostne zgodovine ter arheologije, si skupaj z oblikovalcem prizadevajo približati slovensko preteklost kar najširšemu krogu bralcev. Uspešnost njihovega dela potrjujeta za naše razmere zelo visoka naklada in število naročnikov, revija pa je dostopna tudi v prosti prodaji na številnih prodajnih mestih.

Število prispevkov je stalno; na 76 straneh jih bomo tudi tokrat našli 11 z obsegom 6–8 strani. Tokratni uvodnik, posvečen dvestoletnici smrti Valentina Vodnika, je prispeval področni urednik Luka Vidmar, ki poudarja, kako težko si danes predstavljamo razmere, v katerih se je »prvi slovenski pesnik« s sodelavci zavzemal za izdajanje prvega slovenskega časnika, učbenikov in strokovnih knjig ter za šolski pouk v maternem jeziku.

Teme prve letošnje številke SLO so kot običajno zelo različne in pokrivajo časovni razpon od prazgodovine do tako rekoč včerajšnjega dne. Še več, prvi prispevek posega v najbolj oddaljeno preteklost in govori hkrati o sodobnosti. Marjeta Mafreda Vakar v članku z naslovom »V nas je spomin na daljne rodove« obravnava preučevanje genske informacije, ki jo nosi deoksiribonukleinska kislina (DNK). Arheogenetika je veda, ki išče povezavo določenih genetskih skupin z različnimi obdobji, območji, ljudstvi in človeškimi migracijami. Slovenci smo po genetskih raziskavah tako potomci romaniziranih staroselcev kot slovanskih prišlekov. Prva študija o avtosomski DNK v Sloveniji, objavljena novembra 2018,

ugotavlja, da vsi slovenski vzorci sodijo v t. i. centralno-vzhodnoevropsko skupino, v kateri so tudi madžarski, češki in nekaj hrvaških. O začetkih krščanstva v prostoru današnje Slovenije piše arheolog Milan Sagadin v prvem delu svojega prispevka, v katerem se v znatni meri opira na študije akademika Rajka Bratoža. Sagadin popelje bralca od potencialne pojavitve krščanske skupnosti v bližnjem rimskem vele mestu Ogleju (Akvileja) že v 1. stoletju po Kr. prek najzgodnejših zanesljivih pričevanj s preloma 2. in 3. stoletja do prihoda Avarov in Slovanov, ki so za ostanke poznoantične družbe in zgodnjekrščanske Cerkve pomenili katastrofo. Vendar podpis celeskega škofa leta 680 očitno kaže, da so se posamezne enklave staroselskega krščanskega prebivalstva sredi novega pogankega življa vendarle obdržale. O tem, kdaj bomo Slovenci dobili sodoben življenjepis Primoža Trubarja, se v drugem delu svojega prispevka sprašuje Vinko Rajšp, ki nas seznanja s prvim temeljnim delom o Luthrovi reformaciji, izdanim leta 2016 v Münchnu. Avtor Volker Reinhard izhaja iz stališča, da je dosedanje raziskovanje reformacije, v katerem je dominirala protestantska stran, omejilo katoliško stran na silno zoženo ozadje. Luthrovega pomena ne postavlja pod vprašaj, poudarja pa, da se zgodovinska dimenzija njegovega delovanja ustrezno pokaže šele, ko so primerno priznani tudi viri nasprotne strani. Na področje reformacije se neposredno navezuje članek mlajše zgodovinarke Anje Paulič o vzponu ljudskih jezikov na zgodnjenovoveškem jezikovnem parketu. Ljudski jeziki so postajali deležni širšega zanimanja nekako od srede 15. stoletja. Fokus se

je od latinščine postopno premikal k jezikom, ki so jih razumeli in govorili prebivalci zgodnjenovoveške Evrope. K prepoznavanju jezikov množic kot tistih, v katerih je mogoče sporočati in se izražati z enako ali še večjo močjo kot v mrtvi latinščini, pa so odločilno pripomogli novi idejni tokovi, kot sta bila humanizem in reformacija, ter tehnološke inovacije, začenši z iznajdbo tiska. Z neutrudnim delom slovenskih reformatorjev je slovenščina sicer deloma ujela srednjeevropski vlak, a se ji na njem ni uspelo povsem obdržati. Prvo polovico revije, posvečeno starejši zgodovini, sklene prispevek druge mlajše zgodovinarke Monike Deželak Trojar, ki prinaša prvi del orisa življenjske poti vsestranskega Ljubljanačana Janeza Ludvika Schönlebna (1618–1681), Valvasorjevega predhodnika in sodobnika. Njegov ohranjeni opus priča, da je v eni osebi uspešno združeval zgodovinarja, polihistorja, govornika, pridi garja in teologa, natančneje mariologa.

Sklop novejše in sodobne zgodovine, če ga smemo tako poimenovati, odpira Anja Dular s prispevkom o ljubljanski tiskarki, knjigarnarici in založnici Rozaliji Eger, katere tiskarna je med letoma 1829 in 1872 dala več kot 350 tiskov v treh jezikih – nemščini, slovenščini in za cerkvene potrebe tudi v latinščini. Zelo dejavna vdova je kot prva v Ljubljani začela uporabljati postopek litografije, kar ji je med konkurenti zagotavljalo pomembno prednost. V njenem času se je v mondeno zdravišče habsburške monarhije razvila Rogaška Slatina, katere razvoj predstavlja Mitja Cimperšek. Uradno rojstvo zdravišča je povezano z letom 1803, ko so štajerski deželni stanovi v okolici izvirov mineralne vode začeli graditi stavbe za

goste in zasilno polnilnico vode. Cimperšek popelje bralca prek zlate dobe zdravilišča in razkroja njegove arhitekturne harmonije v drugi polovici 20. stoletja vse do težav, s katerimi se Rogaška Slatina ubada po osamosvojitvi Slovenije. V današnje zamejstvo, ki je to šele zadnjih sto let, v svetovljanski Trst, pa odvede bralca Metka Pekle s predstavitevjo tržaške družine Piščanec v stoletju 1865–1967. Prispevek temelji predvsem na avtobiografiji narodnjaka in uradnika Justa Piščanca, napisani v dvajsetih letih 20. stoletja v avtorjevem »ljubljsko-štajerskem eksilu«. Piščančevi – Justova hči je bila priznana akademska slikarka Elda Piščanec – so primer slovenskega tržaškega meščanstva, ki mu niso prizanašale narodne in družinske tragedije. Če je Just Piščanec izgubil dom v Trstu in v Maistrovi dobi zgradil obmejno carinsko organizacijo na severni meji, je to mejo na pariški mirovni konferenci leta 1919 branil diplomat dr. Bogumil Vošnjak iz znane šoštanjsko-celjske rodbine Vošnjakov. O Vošnjaku, njegovi ženi Nadi in družinskem prijatelju, antropologu, narodopiscu in politiku dr. Niku Županiču, piše v prvem delu svojega prispevka slovenist Milan Dolgan, ki zanimiv preplet življenjskih zgodb uvaja s pomenljivim stavkom: »To najbrž ni bil ljubezenski trikotnik.« V veliko bolj vedre vode, stran od politike zaplava

bralca ob prebiranju zgodbe Marka Kumra o nastanku pomembne slovenske jazzovske zasedbe »Ad hoc«, katere umetniško pot je začrtal France Kapus. Orkester Ad Hoc je v šestdesetih letih 20. stoletja redno koncertiral na blejskem in nato ljubljanskem festivalu in dobival zaradi svežih idej in sodobne usmeritve številna vabila na evropska koncertna prizorišča. Medtem ko je Ad hoc obstal le eno desetletje, je njegov vrstnik, leta 1957 ustanovljeni kolesarski klub iz Kranja, svojo pot zaznamoval z različnimi imeni do danes, ko vstopa v sedmo desetletje svojega zelo uspešnega delovanja. Iz prispevka Alenke Pipan o prvem kolesarskem klubu na Gorenjskem med drugim izvemo, da v Sloveniji vsako leto kupi novo kolo 120 ljudi na 1000 prebivalcev, kar nas uvršča v evropski vrh.

Klasičnim prispevkom se tokrat pridružuje še kratka predstavitev aktualnih dogodkov v petih slovenskih muzejih od Kobarida do Murske Sobote izpod peresa Barbare Kastelec. Tudi zadnja številka revije SLO kratka uspešno stremi po tematski raznolikosti, čim bolj uravnoteženi zastopanosti celotnega slovenskega prostora in vseh zgodovinskih obdobj, po atraktivnosti in zmožnosti nagovoriti zelo široko bralstvo.

Boris Golec